

Διάγραμμα έκθεσης Συριανού εντύπου (19ος αι.)

- 1α. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (19ος αιώνας) (1)*
- 1β. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (19ος αιώνας) (2)*
- 2α. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (19ος αιώνας) (3)*
- 2β. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (20ός αιώνας)*
- 3α-β. *Εφημερίδες (1)*
4. *Οικονομικές δραστηριότητες / Συλλογικότητες / Εργοδότες-Εργαζόμενοι*
- 5α. *Δημοτικά – Πολιτική - Ιδεολογία*
- 5β. *Δίκαιο – Δικαστικά - Νομοθεσία / Φιλοσοφικά*
- 6α. *Ιστορικά*
- 6β. *Συλλογή Μάνου Ελευθερίου*
- 7α. *Εκπαίδευση (1)*
- 7β. *Εκπαίδευση (2)*
- 8α. *Θρησκευτικά – Εκκλησιαστικά*
- 8β. *Υγεία / Υποδομές / Ψυχαγωγία*
- 9α. *Ποίηση – Θέατρο – Λογοτεχνία (1)*
- 9β. *Ποίηση – Θέατρο – Λογοτεχνία (2) / Διάφορα*
- 10α. *Ορφανά - Άποροι - Φτωχοί – Φιλανθρωπία*
- 10β. *Συλλογή Δομένικου Σαγκινέτου*
- 11α-β. *Εφημερίδες (2)*

Το εκτιθέμενο υλικό προέρχεται από:

- Δημοτική Βιβλιοθήκη Σύρου-Ερμούπολης: ποικίλες συλλογές με ιδιαίτερη βαρύτητα αυτή του και Πετρίτση
- ΓΑΚ-Αρχαία Νομού Κυκλάδων: συλλογές Σταύρου Βαφία, Ανδρέα Δρακάκη, Γυμνασίου Αρρένων Σύρου, Συλλόγου Εμποροϋπαλλήλων Ερμούπολεως.
- Συλλογή Μάνου Ελευθερίου
- Συλλογή Δομένικου Σαγκινέτου

Στην Ερμούπολη-Σύρο εκτυπώθηκαν τον 19ο αιώνα περισσότερα από 1500 έντυπα ποικίλης μορφής, όπως προκύπτει από τον εγκυρότερο κατάλογο που διαθέτουμε, τον ηλεκτρονικό κατάλογο της «Ελληνικής Βιβλιογραφίας του 19ου αιώνα», τον οποίο γενναιόδωρα διαθέτει στο διαδίκτυο το φιλοξενούμενο στο Μουσείο Μπενάκη Βιβλιολογικό Εργαστήρι «Φίλιππος Ηλιού» που διευθύνει η Πόπη Πολέμη. Ο αριθμός είναι εντυπωσιακός και κατατάσσει την Ερμούπολη και ως προς αυτή τη δραστηριότητα μόνο πίσω από την Αθήνα, όσον αφορά το ελληνικό βασίλειο, και την Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη αν αναφερθούμε στον Ελληνισμό γενικότερα.

Η αξιοσημείωτη αυτή εκδοτική δραστηριότητα οφείλεται κατ'αρχήν στις ανάγκες μιας μεγάλης πόλης που ο πραγματικός πληθυσμός της ξεπερνά κατά πολύ τις 20.-25.000 κατοίκους. Μιας πόλης που χρησιμοποιεί το έντυπο στις ποικίλες εκφάνσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων της, στις εκπαιδευτικές και διοικητικές της ανάγκες ως περιφερειακής πρωτεύουσας. Οι τυπογράφοι ωστόσο της Ερμούπολης δεν κάλυψαν μόνο τις ανάγκες, που ήταν μεγάλες, της κοινωνίας στην οποία είχαν ενταχθεί, αλλά συμμετείχαν, τουλάχιστον ως ένα βαθμό, στο κύκλωμα παραγωγής εντύπου που απευθυνόταν σ' όλους τους κατοίκους του ελληνικού κράτους και τους ελληνόφωνους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξέδωσαν, για παράδειγμα, σχολικά εγχειρίδια και άλλα γενικού ενδιαφέροντος έντυπα που σίγουρα υπερακόντιζαν τις τοπικές απαιτήσεις. Οι πολιτικές, επίσης, ανάγκες πληροφόρησης και οι πολιτικές αντιπαλότητες σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο προκάλεσαν κι εδώ την έκδοση πολιτικών φυλλαδίων και πολλών εφημερίδων (οι σχετικοί τίτλοι πλησιάζουν τους 100 για το 19ο αιώνα).

Η κρίση, ωστόσο, από τη δεκαετία του 1870 και η σταδιακή παρακμή επηρέασαν τις τυπογραφικές εργασίες: πολλά μικρά τυπογραφεία αναγκάστηκαν να κλείσουν. Στον μεγάλο ανταγωνισμό της ραγδαία αναπτυσσόμενης πρωτεύουσας άντεξαν 3-4 τυπογραφεία που με τον εκσυγχρονισμό τους και την πανελλήνια φήμη τους μπόρεσαν να επιζήσουν ως τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Δεν λείπουν φυσικά και τώρα, στα χρόνια της παρακμής, και οι εξαιρετικές εκείνες εκδόσεις που αποδεικνύουν το υψηλό επίπεδο τέχνης των τυπογραφείων της Ερμούπολης. Κατ' αρχήν το μνημειώδες έργο του πρίγκιπα Δημ. Ροδοκανάκη, *Ιουστινιάναι- Χίος*, Ερμούπολη 1900, στο τυπογραφείο Ρενιέρη Πρίντζη. Στο ίδιο τυπογραφείο, την ίδια περίοδο, τυπώνεται σε μεγάλο και καλαίσθητο σχήμα το με διεθνή απήχηση περιοδικό *Ιατρική Πρόοδος*, το οποίο, μαζί με την γαλλική εκδοχή του *La Grèce Médicale*, εξέδιδε ο ιατρός Ιωάννης Φουστάνος.

Από το Μεσοπόλεμο και μετά η σημαντικότερη τυπογραφική δραστηριότητα στη Σύρο επικεντρώνεται στην έκδοση εφημερίδων, λίγων βιβλίων και κυρίως σε ποικίλης μορφής έντυπο υλικό για τις ανάγκες της τοπικής οικονομίας και της κοινωνίας γενικότερα (μισθοδοτικές καταστάσεις, τιμολόγια, διαφημιστικά, πιστοποιητικά κλπ.)

- 1α. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (19ος αιώνας)* (1)
- 1β. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (19ος αιώνας)* (2)
- 2α. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (19ος αιώνας)* (3)
- 2β. *Τυπογραφία – Τυπογράφοι (20ός αιώνας)*

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι τυπογράφοι που εξέδωσαν τα Συριανά έντυπα τον 19ο αιώνα. Δίνεται στην αρχή (βλ. προθήκη 1α) μια συνολική εικόνα της παραγωγής αυτής για να φανούν τα τυπογραφεία με τις περισσότερες εκδόσεις. Παρουσιάζονται, στην ίδια προθήκη, αντιπροσωπευτικές εκδόσεις της πρώτης περιόδου (από την ίδρυση της Ερμούπολης έως το 1864). Ας προσεχθεί το παλαιότερο χρονικά έντυπο της παρούσας συλλογής, του 1829: *Διδασκαλίας περί του ορισμού του Ανθρώπου και του Σπουδαίου*, σε μετάφραση από τα γερμανικά του Δρόσου Μανσόλα (βλ. αρ. 3). Στον πίνακα 1 φαίνονται οι εκδόσεις όλων των τυπογραφείων της περιόδου 1841-1850, όπου είναι εμφανής η ιδιαίτερη παρουσία της τυπογραφίας του Γεωργίου Μελισταγούς (βλ. αρ. 1) και αυτής του Γεωργίου Πολυμέρη (βλ. αρ. 5, 7). Ας προσεχθούν επίσης και τα έντυπα που προήλθαν από τα ακόλουθα τυπογραφεία: Ν. Γραβινού, Συμεών Πελοποννησίου και Ι. Γαρουφαλή Σαμίου (αρ. 2), Ν. Βαρότση (αρ. 10), του εξ Αμερικής Φιλελληνικού Τυπογραφείου (αρ. 11), Ν. Βαρβαρέσου (αρ. 8-9), του Παντελή Παντελή (αρ. 3α).

Στις προθήκες 1β-2α προβάλλονται οι εκδόσεις των τυπογραφείων της περιόδου 1865-1900, όπου η υπεροχή της τυπογραφίας Ρενιέρη Πρίντεζη είναι περισσότερο από έντονη, με σημαντική πάντως παρουσία των εκδόσεων της εφημερίδας «Πατρίς». Στον πίνακα 2 φαίνεται η παραγωγή όλων των τυπογραφείων της περιόδου 1881-1890. Στην προθήκη 1β επίσης εκτίθεται το καταστατικό του «*Συνδέσμου Εργατών Τυπολιθογράφων εν Ερμούπολει*» του 1918 και ανάλυσή του.

Στην προθήκη 2α εκτίθενται δύο συμβόλαια για να φανεί με ποιο υλικό εξόπλιζαν οι τυπογράφοι τα εργαστήριά τους. Παρουσιάζεται επίσης το συμβόλαιο με το οποίο ο πρίγκιπας Δ. Ροδοκανάκης ανέθεσε στο τυπογραφείο Πρίντεζη τη μνημειώδη έκδοση «*Ιουστινιάναι-Χίος*». Λόγω της σπουδαιότητάς του το έντυπο αυτό εκτίθεται χωριστά στη μικρή προθήκη της έκθεσης. Στον πίνακα 3 επιχειρείται Σύγκριση των εκδιδόμενων βιβλίων στην Ερμούπολη-Σύρο μεταξύ δύο δεκαετιών (1841-1850 και 1881-1890). Τέλος, στο έντυπο Emile Legrand ---Syra 1897, καταγράφεται η διαμάχη του μεγάλου αυτού Γάλλου φιλόλογου με τον πρίγκιπα Δημ. Ροδοκανάκη για θέματα φιλολογικής και ιστορικής δεοντολογίας.

Στην προθήκη 2β, ενδεικτικά παρουσιάζονται Συριανές εκδόσεις του 20ού αιώνα για να φανεί η τυπογραφία στη φάση της παρακμής της Ερμούπολης. Εδώ, ας προσεχθούν τα Ημερολόγια (αρ. 1, 7, 9), οι εκδόσεις του περιοδικού «*Ιατρική Πρόοδος*» (αρ. 6), το σε μικρό σχήμα έντυπο *Σκέφθητι καλώς «Pensez –y bien»* (αρ. 10), η φωτογραφία του αγγλικού τυπογραφικού πιεστηρίου του 1875, το οποίο ύστερα από διαδοχικές χρήσεις σε διάφορα Συριανά τυπογραφεία κατέληξε σ' αυτό της εφημ. «*Θάρρος*» και δωρήθηκε από τον Σταύρο Βαφία στο Βιομηχανικό Μουσείο της Ερμούπολης. Δίπλα βλ. το αντίγραφο των χειρόγραφων αναμνήσεων του Ευαγγέλου Ρούσσου από τη μαθητεία του στα Συριανά τυπογραφεία (1943-1951), καθώς μερικά στοιχεία για τους εργαζομένους στο τυπογραφείο του «*Θάρρους*» στα 1956-1958.

3α-β. Εφημερίδες (1)

Εκτίθενται οι εφημερίδες του 19ου αιώνα *Απόλλων*, *Ήλιος*, *Ερμούπολις*, *Αίολος*, *Ερμής* και το περιοδικό η *Μέλισσα των Κυκλάδων*. Παρατίθενται τα σχετικά σημειώματα από την *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου* για τον *Ήλιο*, *Αίολο* και *Ερμή*.

4. Οικονομικές δραστηριότητες / Συλλογικότητες / Εργοδότες-Εργαζόμενοι

Η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της Ερμούπολης στη ναυτιλία, το εμπόριο, τη βιοτεχνία-βιομηχανία και σε λοιπούς τομείς προκαλεί την έκδοση εντύπων όπου αποτυπώνονται αυτές οι δραστηριότητες. Άλλα δημοσιεύματα αποβλέπουν στο να υποβοηθήσουν τους ενδιαφερομένους να ασχοληθούν με τις δραστηριότητες αυτές.

Η σχετική ηρεμία στις σχέσεις εργατών και εργοδοτών (ας θυμηθούμε ότι η πρώτη απεργία στο ελληνικό κράτος έγινε στην Ερμούπολη το 1879) θα υποχωρήσει όταν οι εργαζόμενοι στο γύρισμα του αιώνα διεκδικούν, οργανωμένοι σε ταξικά σωματεία, καλύτερους όρους εργασίας και αυξήσεις στις αμοιβές τους. Οι εργοδότες, με τη σειρά τους, συνασπίζονται για να αντιμετωπίσουν αυτές τις επιδιώξεις και επιδιώκουν με πατεernalιστικές και άλλες πρακτικές να περιορίσουν τα αιτήματα των εργαζομένων.

Ας προσεχθούν οι προσπάθειες του Λ. Ευμορφόπουλου και άλλων να καταστεί ελεύθερο από δασμούς το λιμάνι της Ερμούπολης (αρ. 1, 3, 7), ο αγώνας του Γ.Α. Καλαποδόπουλου να τροφοδοτήσει με τα αναγκαία πρακτικά εφόδια τους ασχολούμενους με το εμπόριο (αρ. 5, 9), ο *Οδηγός των ναυτιλλομένων Ελλήνων* του Ιωσήφ Ησαΐου (αρ. 12), τα σχετικά με την Ελληνική Ατμοπλοΐα (αρ. 4, 11), το καταστατικό της *Υελουργικής Εταιρίας «Η Σιδών»* (αρ. 14), το πέρασμα από αλληλοβοηθητικά σωματεία εργαζομένων (αρ. 16, 25, 27) σε διεκδικητικά των εργασιακών δικαιωμάτων τους (αρ. 22, 31), ο συνασπισμός των εργοδοτών (αρ. 18, 19, 20, 23), το καταδικαστικό για τις απεργίες των Συριανών και άλλων εργαζομένων έργο του πρωτοδίκη Σύρου Εμμανουήλ Λυκούδη (αρ. 17: *Η εν Ελλάδι βιομηχανία και αι απεργίαι*, Ερμούπολη 1883), η αυξανόμενη παρουσία εμποροϋπαλλήλων και υπαλλήλων του Δημοσίου από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα (αρ. 28, 32, 35).

5α. Δημοτικά - Πολιτική - Ιδεολογία

Οι έντονες πολιτικές και κομματικές αντιπαραθέσεις που βρήκαν πρόσφορο έδαφος στο από νωρίς φιλελεύθερο συνταγματικό πλαίσιο του νέου κράτους, είχαν ως αποτέλεσμα όχι μόνο την κυκλοφορία πολλών εφημερίδων με πολιτικούς στόχους αλλά και την πυκνή έκδοση φυλλαδίων όπου καταγράφονταν οι θέσεις των αντιτιθέμενων παρατάξεων. Ο αντιπαραθέσεις αυτές ήταν ιδιαίτερα έντονες στις παραμονές των συχνά διενεργούμενων εθνικών εκλογών (βλ. 3) και πολλές φορές ακόμη πιο έντονες όταν διακυβευόνταν, κατά την εκλογή των δημοτικών αρχόντων, το κύρος και τα συνδεδεμένα μ' αυτό ποικίλα συμφέροντα των ηγετικών ομάδων της πόλης. Ως παράδειγμα θα μπορούσαν να αναφερθούν τα έντυπα που κυκλοφόρησαν υπέρ και κατά του επί 20 έτη δημάρχου της Ερμούπολης Δημ. Βαφιαδάκη, ασφαλώς της ισχυρότερης οικονομικής και πολιτικής προσωπικότητας του νησιού (βλ. αρ. 5, 6,

9, 10, 18). Συχνή είναι η παρουσία φυλλαδίων σχετικών με τις εθνικές διεκδικήσεις, την εθνική και πολιτική ιδεολογία (βλ. 11, 13, 14, 19, 20, 21). Ο Δ. Χαρατζής, με το φυλλάδιό του *Η Ερμούπολις δια της Ερμουπόλεως* (αρ. 12), επιχειρεί να ωθήσει τους κεφαλαιούχους του νησιού, αντί να κρατούν νεκρωμένα τα χρήματά τους είτε φυλαγμένα στα χρηματοκιβώτιά τους είτε επενδεδυμένα σε χρεόγραφα, να τα διαθέσουν για την αναζωογόνηση της παρακμάζουσας Ερμούπολης.

5β. Δίκαιο – Δικαστικά – Νομοθεσία / Φιλοσοφικά

Στην ενότητα αυτή κυρίως αποτυπώνεται με τα παρουσιαζόμενα έντυπα η προσαρμογή της τοπικής κοινωνίας στο συνταγματικό και νομικό πλαίσιο που σταδιακά επιβάλλεται στο ελληνικό κράτος. Ας προσεχθούν τα μαθήματα Δικαίου του Κ.Π. Πλατύ στο «Ελληνικό Μουσείο» της Ερμούπολης (αρ. 1), οι παρατηρήσεις στην Πολιτική Δικονομία του φιλέλληνα Αλερίνου Πάλμα (αρ. 3), τα πρώτα διατάγματα του Όθωνα (αρ. 4), οι μεταφράσεις σημαντικών νομικών βιβλίων (αρ. 2, 6, 12), πρωτότυπες μελέτες όπως του Ι.Α. Ζαλλώνη «Περί κωλυμάτων γάμου» (αρ. 7) και του Εμμανουήλ Σ. Μακρυγιάννη (φοιτητή της Νομικής) «Περί της Πολιτείας του Σόλωνος» (αρ. 11), καθώς και άλλων (αρ. 5, 8, 9, 14). Στον αρ. 10 παρουσιάζεται η συνέλευση στην Ερμούπολη (25 Νοεμβρίου 1884) για τη σύσταση Εφετείου στη Σύρο.

Στην ενότητα αυτή περιελήφθησαν και έντυπα ηθικού και φιλοσοφικού περιεχομένου (βλ. 13, 15, 16, 17, 19, 20) καθώς και τα *Σκαλαθύρματα Φιλολογικά* του Γεωργίου Σερούιου (αρ. 18).

6α. Ιστορικά

Η Ερμούπολη, πόλη προσφύγων, δημιούργημα της Ελληνικής Επανάστασης, θα αναζητήσει στην ιστορία τα αίτια της δημιουργίας, εξέλιξης και παρακμής της, καθώς και τη θέση της στο ελληνικό κράτος και στον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Οι κάτοικοι της Άνω Σύρου θα ανατρέξουν στους μεσαιωνικούς χρόνους για να θεμελιώσουν την από αιώνες παρουσία τους στο νησί και να τονίσουν τον ιδιαίτερο ιστορικό ρόλο τους πριν τη δημιουργία της Ερμούπολης.

Μερικοί τίτλοι του Γ.Α. Ναύτη, Τιμολέοντος Δ. Αμπελά και Ανδρέα Κ. Φραγκίδη (αρ. 1, 4, 11) αφορούν τη δημιουργία και εξέλιξη της Ερμούπολης, άλλοι αναφέρονται στην Ελληνική Επανάσταση (αρ. 2, 3, 12, 13, 16), τα άλλα νησιά του Αιγαίου κλπ. Βλ. επίσης την *Επιτομή της Γενικής Ιστορίας* του Γεωργίου Κ. Χούμη (αρ. 7) και το Ημερολόγιο από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας το 1866 (αρ. 15).

6β. Συλλογή Μάνου Ελευθερίου

Ο Μάνος Ελευθερίου έχει στη συλλογή του τουλάχιστον 250 Συριανές εκδόσεις του 19ου αιώνα, δηλαδή το 1/6 περίπου της συνολικής παραγωγής. Από τον πλούτο αυτό, διέθεσε ένα μικρό, πολύτιμο, δείγμα για τις ανάγκες της έκθεσης.

Μεταξύ των εκτιθέμενων εντύπων ας επισημανθεί η έκδοση (1835) από την τυπογραφία των Κ. Δημίδου και Γ. Α. Μελισταγούς των καταλόγων συνδρομής υπέρ του Ορφανοτροφείου της Άνδρου που ίδρυσε ο Θ. Καΐρης (αρ. 1), ο κανονισμός (1842) του «Ελληνικού Λυκείου» του Χρήστου Ευαγγελίδη (αρ. 6), το δράμα *Ο Ιερός*

Λόγος του Τιμολέοντος Δ. Αμπελά (αρ. 14), η περιγραφή της εύρεσης της εικόνας της Παναγίας της Τήνου (αρ. 17), το μηνιαίο περιοδικό *Η Μέλισσα της Ερμούπολεως* (αρ. 18), διάφοροι εκφωνηθέντες λόγοι (αρ. 7, 8, 9, 10, 19) κυρίως σε σχολεία, οι μουσικές μελέτες του ιατρού Ιωάννου Φουστάνου (αρ. 22).

7α -7β. Εκπαίδευση

Ένα σημαντικό τμήμα των τυπωθέντων βιβλίων αφορά στην εκπαίδευση. Διδακτικά βιβλία ποικίλης μορφής (αλφαβητάρια, γραμματικές, βοηθήματα για αρχαία ελληνικά και λατινικά, για την εκμάθηση της γαλλικής, αγγλικής και ιταλικής γλώσσας, χρηστοθήκες, κείμενα θρησκευτικού περιεχομένου για τους νέους, κλπ.), απευθύνονται κατ' αρχήν στους μαθητές του Γυμνασίου και των άλλων δημόσιων και ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων και των δύο φύλων της πόλης. Οι μαθητές αριθμούν πολλές χιλιάδες καθώς, πλην των ντόπιων, συρρέουν στην πόλη για μάθηση και πολλοί νέοι από πολλές περιοχές του ελληνισμού. Ωστόσο, τα έντυπα αυτά δεν φαίνεται να απευθύνονταν μόνον στην, έστω ευρεία, αγορά της Ερμούπολης αλλά και στους άλλους κατοίκους του ελληνικού κράτους και οπωσδήποτε τους ελληνόφωνους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με τα σπουδαιότερα κέντρα της οποίας η πόλη είχε στενές οικονομικές ανταλλαγές.

Στην προθήκη 7α εκτίθενται μεταξύ άλλων: ο λόγος (1844) του Γ. Σερούιου (γυμνασιάρχη στο Γυμνάσιο Σύρου) προς το ελληνικό νομοθετικό σώμα για τα δημόσια εκπαιδευτήρια (αρ. 2), δύο ημερολόγια (1888, 1889) που εξέδωσε το Γυμνάσιο Σύρου (αρ. 4, 5), ομιλίες κατά τη έναρξη σχολικών εξετάσεων, διάφορα λεξικά και βοηθήματα για την εκμάθηση της αγγλικής, γαλλικής και ιταλικής γλώσσας, επιστολές του Αδ. Κοραή (αρ. 14).

Στην προθήκη 7β ας προσεχθούν: ομιλία του Ν. Βάμβα στην πρώτη ετήσια εξέταση (1834) των μαθητών του Γυμνασίου Σύρου (αρ. 7), ομιλία (1839) του Θεόφιλου Καΐρη στο Ορφανοτροφείο Άνδρου (αρ. 2), το έργο (1836) του ιατρού Π. Ζωντανού *Περί ανατροφής των κορασιών...* (αρ. 6), η πρωτοποριακή (1841) *Ψυχολογία* του γυμνασιάρχη Γεωργίου Σερούιου (αρ. 13), η *Πραγματεία περί Καλλιγραφικών Κανόνων* (αρ. 24), τα σχετικά με τη *Ρήγιο Επαγγελματική Σχολή* (αρ. 15).

8α. Θρησκευτικά – Εκκλησιαστικά

Η παρουσία των εντύπων θρησκευτικού και εκκλησιαστικού περιεχομένου είναι βαρύνουσα. Ωστόσο ο αριθμός τους, ενώ παραμένει σημαντικός σε όλον τον 19ο αιώνα, σταδιακά υποχωρεί έναντι του μη θρησκευτικού (του κοσμικού) εντύπου. Από τα τέλη του αιώνα αυτού πολλαπλασιάζονται και τα έντυπα που απευθύνονται στους Καθολικούς κατοίκους του νησιού.

Μεταξύ των άλλων ας προσεχθούν τα ακόλουθα: *Συμφωνία των Τεσσάρων Ευαγγελίων* (στη νεοελληνική) που τυπώθηκε στο εξ Αμερικής Φιλελληνικό Τυπογραφείο (αρ. 7), η *Σύνοψις της Ιεράς Κατηχήσεως* του Αδαμαντίου Κοραή (αρ. 11), η *Χρηστοθήκη των Χριστιανών* του Νικοδήμου Αγιορείτου (αρ. 13), η Εγκύκλιος επιστολή του πάπα Λέοντος ΙΓ΄ *Περί μασώνων* (αρ. 20) και η μετάφραση των *Μελετών περί της ουσίας της Χριστιανικής Θρησκείας* του Guizot (αρ. 5).

8β. Υγεία – Υποδομές - Ψυχαγωγία

Α. Το νησί διαθέτει το παλαιότερο (από το 1825) και ένα από τα καλύτερα οργανωμένα νοσοκομεία της χώρας. Αξιόλογοι ιατροί, με ιδιαίτερη κοινωνική ευαισθησία, δίνουν τη μάχη για την υγιεινή της πόλης και την υγεία των πολιτών. Προσπαθούν να πείσουν τις ηγετικές ομάδες για το ότι ασθένειες όπως η φυματίωση έχουν κοινωνικά αίτια και η έξαρσή τους οφείλεται στις άθλιες συνθήκες διαβίωσης των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Επισημαίνουν δηλαδή ότι η ανισότητα απέναντι στη ζωή αντανακλάται άμεσα στην ανισότητα απέναντι στην ασθένεια και τον θάνατο. Στο γύρισμα του αιώνα εκδίδεται στη Σύρο το αξιόλογο περιοδικό «Ιατρική Πρόοδος».

Β. Ως προς τις υποδομές, η Ερμούπολη είναι από τις πρώτες ελληνικές πόλεις που διαθέτει φωτισμό με υγραέριο πρώτα, ηλεκτρισμό αργότερα. Επανεπιλημμένα προσπαθεί να επιλύσει το δύσκολο πρόβλημα της ύδρευσης. Στα τέλη του 19ου αιώνα και σε μια φάση σιδηροδρομικής μανίας, που καθυστερημένα διατρέχει και το ελληνικό κράτος, επιχειρεί κι αυτή, ανεπιτυχώς τελικά, να συνδέσει με μικρό σιδηρόδρομο την πόλη με την Ποσειδωνία. Στην Ερμούπολη είχε την έδρα του για πολλές δεκαετίες το Αγγλικό Τηλεγραφείο, που κάλυπτε με τη λειτουργία του μεγάλο τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου.

Γ. Η Ερμούπολη διαθέτει σχεδόν από τις απαρχές της ποικίλης μορφής λέσχες όπου παρέχεται η δυνατότητα ανάγνωσης ελληνικών και ξένων εφημερίδων, ενημέρωσης για οικονομικά θέματα, ψυχαγωγίας κλπ. Σταδιακά οι λέσχες αυτές κατά κάποιο τρόπο γίνονται κλειστές και τα μέλη τους είναι μόνον εκπρόσωποι των ηγετικών ομάδων. Κυριαρχεί η «Λέσχη Ελλάς» αλλά οι πλούσιοι Ερμούπολιτες δημιουργούν λέσχες και στις εξοχές όπου έχουν τις βίλες τους. Πλην του θεάτρου που αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα ψυχαγωγίας (βλ. την ενότητα 9α-9β), η δημοτική μουσική παιανίζει τακτικά στην πλατεία της Ερμούπολης και οι φιλόμουσοι δραστηριοποιούνται στον σύλλογό τους. Το τοπικό Λύκειο Ελληνίδων είναι ο κατ' εξοχήν χώρος για συλλογική δράση των γυναικών των μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων.

Βλ. μεταξύ άλλων:

Α. Τα Πρακτικά της Ιατρικής Εταιρίας Σύρου του έτους 1894-1895 (αρ. 2), τα πεπραγμένα κατά το 1924 του Συλλόγου Υγιεινής Σύρου (αρ. 4), τον Κανονισμό Διοικήσεως του Δημοτικού Νοσοκομείου Ερμούπολεως «Ελπίς» (αρ. 12), την ανοικτή επιστολή του ιατρού Ευαγγέλου Αρφάνη προς τον νομάρχη Κυκλάδων για τη φυματίωση στη Σύρο και τον αγώνα εναντίον της (αρ. 13), τη μελέτη του ιατρού Ανδρέα Κ. Φραγκίδου για την πανώλη (αρ. 14).

Β. Το σχέδιο καταστατικού (1885) για την ίδρυση αμμοτροχιοδρόμου στη Σύρο (αρ. 5), το συμβόλαιο εργολαβίας (1899) του Δήμου Ερμούπολης με ξένη εταιρία για τον ηλεκτροφωτισμό της Ερμούπολης (αρ. 6), τη σύμβαση ύδρευσης (1924) που συνήψε ο Δήμος Ερμούπολης (αρ. 16), το εκδιδόμενο στη Σύρο μηνιαίο περιοδικό *Τηλεγραφική Επιθεώρησις* (αρ. 15)

Γ. Κανονισμός της Λέσχης «Ελλάς» (17), καταστατικό του Κέντρου Ποσειδωνίας (αρ. 9) και το καταστατικό της Λέσχης Επισκοπείου (αρ. 8), τα εγκαίνια (1907) της

Παγκαλείου εξέδρας για μουσική στην πλατεία (αρ. 7), τα πρακτικά συνεδρίας (1911) του συλλόγου «Φιλόμουσοι Σύρου» (αρ. 10), το πρόγραμμα της πανηγυρικής συναυλίας που δόθηκε από μουσικό θίασο στην πλατεία Μιαούλη την 1 Αυγούστου 1910 προς τιμήν του βασιλιά (αρ. 19), το καταστατικό του Λυκείου Ελληνίδων, παράρτημα Σύρου (αρ. 18).

9α-9β. *Ποίηση – Θέατρο -- Λογοτεχνία*
(αναζητώντας νέες αντιλήψεις και τρόπους ζωής)

Η παρουσία της ποίησης στις ποικίλες μορφές της, πρωτότυπη ή σε μετάφραση, είναι σημαντική ως τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Το θέατρο «Απόλλων», όπου στη σκηνή του εναλλάσσονταν ξένοι και ελληνικοί θίασοι, έδωσε ιδιαίτερη ώθηση στον θεατρικό λόγο. Η κοινωνία της Ερμούπολης, παράλληλα, παρουσίασε, νωρίτερα από κάθε ελληνική πόλη σαφείς κοινωνικές διαφοροποιήσεις, η αστική της τάξη έδειξε συνοχή και συγκεκριμένους στόχους για τη διαμόρφωση ενός πλαισίου κοινωνικής οργάνωσης που δεν θα υστερούσε σε σύγκριση με την πρωτεύουσα αλλά και τις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις που λειτουργούσαν ως πρότυπο. Στην κατεύθυνση αυτή η κυκλοφορία εντύπων, σε μετάφραση πολλές φορές, που μετέφεραν αντιλήψεις ευρωπαϊκές και τρόπους ζωής είχαν μεγάλη ζήτηση και τα Συριανά τυπογραφεία, που πολλές φορές ασκούσαν και εκδοτικό ρόλο, ανταποκρίθηκαν κατάλληλα. Ανάμεσα σε άλλα, το καλύτερο παράδειγμα που θα μπορούσε να αναφερθεί είναι η πληθώρα των γαλλικών κυρίως διηγημάτων και μυθιστορημάτων που κατακλύζουν, κυρίως στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, και την εκδοτική αγορά της Ερμούπολης. Ένα μάλιστα τυπογραφείο, της εφημερίδας «Πατρίς», φαίνεται ότι, σε συνεργασία με τον εκδότη-βιβλιοπώλη Γ. Μέμο, κατεύθυνε τις περισσότερες εκδόσεις του για την ικανοποίηση αυτής της ζήτησης. Η ζήτηση ήταν τόσο μεγάλη που προκάλεσε την αντίδραση μεταξύ άλλων και του ορθόδοξου επισκόπου που φοβήθηκε ότι τα νέα κορίτσια παρασύρονται σε αναγνώσματα, τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς που είναι αντίθετα με τα χρηστά ήθη της ελληνορθόδοξης παράδοσης.

Στην υποενότητα 9α: Μεταξύ των πρωτότυπων έργων, βλ. τα εκδοθέντα το 1837 *Ποιητικά δοκίμια* (αρ. 13), τη *Δεινολογία του Μ. Βερνάρδου του Κρητός του 1834* (αρ. 15), την *Ορφανή της Χίου* του Ιακώβου Γ. Πιτζιπίου (αρ. 16), τη *Λύρα* του Ιωάννου Δ. Καρατζούτσα (αρ. 17), τον *Έμπορο Ποιητή* του Εμμανουήλ (αρ. 18). Από τις μεταφράσεις: Τη *Συλλογή Τραγωδιών και Κωμωδιών* του 1835 (αρ. 2), *Την αυτού μεγαλειότητα το χρήμα* (αρ. 4), έργα του Αλεξάνδρου Δουμά (αρ. 5 και 8) και του Μολιέρου (αρ. 6). Η μονόπρακτος κωμωδία *Όμοιος τον όμοιον* μεταφράστηκε από τα ιταλικά από τον Η. Ποταμιάνο και εκδόθηκε διασκευασμένη από τον ηθοποιό Γεώργιο Νικηφόρο (αρ. 3). Βλ. τέλος, τον Κανονισμό του δημοτικού θεάτρου «Απόλλων» (αρ. 7) και ένα θεωρητικό κείμενο για την Ποίηση του γυμνασιάρχη Γ. Σερούιου (αρ. 11).

Στην υποενότητα 9β, που επί πλέον περιέχει και έντυπα που χαρακτηρίστηκαν Ποικίλα, βλ. κατ' αρχήν την έκδοση σε μετάφραση της κωμωδίας *Η τύχη ενός ποιητού* από τους ηθοποιούς Νικόλαο Καρδοβίλλη και Γεώργιο Χρυσάφη (αρ. 4). Από τα πρωτότυπα βλ. τις *Ποιητικές Απαρχές* (1838) του Αθανασίου Περγεγούδη (αρ. 1), το δράμα *Οι Μάρτυρες του Αρκαδίου* του Τιμολέοντος Δ. Αμπελά (αρ. 17), έργα ποιητικά του Ερνέστου Νοννότ (αρ. 2) και άλλων (αρ. 3, 7, 11, 13, 13α). Από τις

μεταφράσεις βλ. αυτή δύο διηγημάτων που μετέφρασε από τα γαλλικά μια δεσποινίδα, η Ειρήνη Α. Βοηκλή (αρ. 12).

Από τα Ποικίλα βλ. τον πανηγυρικό λόγο που εκφώνησε στην Αθήνα το 1871 ο αρχιεπίσκοπος Σύρου και Τήνου Αλέξανδρος Λυκούργος στην πεντηκονταετηρίδα του 1821 και την ανακομιδή του λειψάνου του Γρηγορίου Ε΄ (αρ. 6), τον λόγο και την ωδή που εκφωνήθηκαν κατά τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του ναυάρχου Ανδρέα Μιαούλη στην κεντρική πλατεία της Ερμούπολης (αρ. 18 και 20) και τον λόγο που εκφωνήθηκε (29 Ιουνίου 1887) κατά τα αποκαλυπτήρια του ηρώου στο λόφο «Δήλι» (αρ. 10). Τέλος, βλ. τη μελέτη για τη νεότητα του Φειδία (αρ. 8) και τη μετάφραση κειμένων αρχαίων συγγραφέων για την «Τέχνη του Βίου ή την Αληθή Οδόν εις την Ευδαιμονίαν» από τον σχολάρχη Σύρου Αριστοτέλη Χ. Τσάτσο (αρ. 19).

10α. *Ορφανά – Αποροι – Φτωχοί - Φιλανθρωπία*

Ιδιαίτερα κατά την περίοδο της παρακμής της Ερμούπολης (στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα) αυξάνεται η ανεργία και η υποαπασχόληση. Η συνακόλουθη φτώχεια πλήττει πολλές κοινωνικές ομάδες και καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτα τα βρέφη και τα μικρά παιδιά. Η άρχουσα τάξη του νησιού, σε συνεργασία με τη δημοτική αρχή και την εκκλησία, προσπαθεί να εκτονώσει κάπως το ογκούμενο κοινωνικό πρόβλημα με ποικίλες πράξεις φιλανθρωπίας. Με γενναίες χορηγίες ιδιωτών ιδρύονται ορφανοτροφεία και άλλα ευαγή ιδρύματα. Πυκνώνουν παράλληλα οι φιλανθρωπικοί σύλλογοι.

Βλ. τους τίτλους που αφορούν το Ισιδώρειο Δημοτικό Ορφανοτροφείο Αρρένων Ερμουπόλεως (αρ. 6), το Μπαμπαγιώτειο Δημοτικό Ορφανοτροφείο Θηλέων Ερμουπόλεως (αρ. 1, 3, 5), τη Σχολή Απόρων Παιδών (αρ. 4, 7, 8), τον Κανονισμό για την προίκιση κοριτσιών του ιδρύματος Σταματίου Κ. Πρωίου (αρ. 9), τη Λογοδοσία της Επιτροπής για την περίθαλψη των οικογενειών των απόρων επιστράτων (11), το υπόμνημα *Περί των εκθέτων βρεφών* του δημοτικού ιατρού Ευαγ. Α. Ευστρατίου Αρφάνη προς τον δήμαρχο Ερμουπόλεως (αρ. 12), και τα καταστατικά των ακόλουθων φιλανθρωπικών συλλόγων: *Φιλανθρωπικός Σύνδεσμος 'Αλληλοβοήθεια* (αρ. 13), *«Η Περίθαλμις του Παιδός»* (αρ. 15), *Φιλόπτωχος Εταιρεία Ερμουπόλεως* (αρ. 16), *Φιλάνθρωπος Επιτροπή Ερμουπόλεως* (17). Βλ. τέλος και τα σχετικά και το «ευεργετικό» ίδρυμα *«Κληροδότημα Συζύγων Τριανταφύλλου»* (αρ. 14).

10β. *Συλλογή Δομένικου Σαγκινέτου*

Από τα Συριανά έντυπα που με ζήλο συγκεντρώνει εδώ και πολλά χρόνια ο Δομένικος Σαγκινέτος εκτίθενται εδώ σημαντικές εκδόσεις του 19ου αιώνα. Από αυτές ας επισημανθούν: η *Αγόρευσις* του Μίνωος Μπογιατζόγλου (βουλευτή Κυκλάδων) επί του νομοσχεδίου περί Μεγάλης Ελληνικής Ατμοπλοΐας (αρ. 4), η *Απάντησις Περί ενόσεως των εκκλησιών* του πατρός Σωτήρος Brandi προς την εγκύκλιο επιστολή του Πατριάρχη (αρ. 11), η επίκριση του βιβλίου *Ο άγνωστος βίος του Χριστού* από τον Νικόλαο Στυλ. Μπαξεβανάκι (αρ. 13), τη μελέτη *Περί Πολιτικής και Κοινωνικής Ασφαλείας* που συνέταξε στις φυλακές της Ναυπλίας ο αξιωματικός Αριστείδης Χρυσοβέργης (αρ. 15), ο τόμος Ε΄ του μηνιαίου περιοδικού *Ιατρική*

Πρόδος (αρ. 12), το έντυπο *Ο πρίγκιψ Ροδοκανάκης και ο Δήμαρχος Ερμούπολεως* (1896), όπου εκτίθεται η διαμάχη του πρίγκιπα Δημ. Ροδοκανάκη και του δημάρχου Ερμούπολης επειδή ο τελευταίος αρνήθηκε να καταχωρίσει στα ληξιαρχικά βιβλία τον γάμο του πρώτου με τον τίτλο του πρίγκιπα, δεδομένου ότι οι τίτλοι ευγενείας δεν ίσχυαν στο ελληνικό κράτος (αρ. 18). Βλ. τέλος και ένα Λεύκωμα, μάλλον του Μεσοπολέμου (αρ. 14).

11α-β. *Εφημερίδες* (2)

Εκτίθενται οι εφημερίδες του 19ου αιώνα *Πανόπη*, *Αστήρ*, *Ερμής*, *Βιομήχανος Έλλην*, *Εκκλησιαστής*, *Αύρα*, το περιοδικό *Αποθήκη των Ωφελίμων και Τερπνών Γνώσεων* και η εφημερίδα του 20ού αιώνα *Θάρρος*. Παρατίθενται τα σχετικά σημειώματα από την *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου* για την *Πανόπη* και το *Θάρρος*.

ΔΗΜΟΣ ΣΥΡΟΥ-ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ
Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης
ΓΑΚ-Αρχεία Νομού Κυκλάδων

Έκθεση

Το Συριανό έντυπο (19ος αι.)

Διάγραμμα έκθεσης

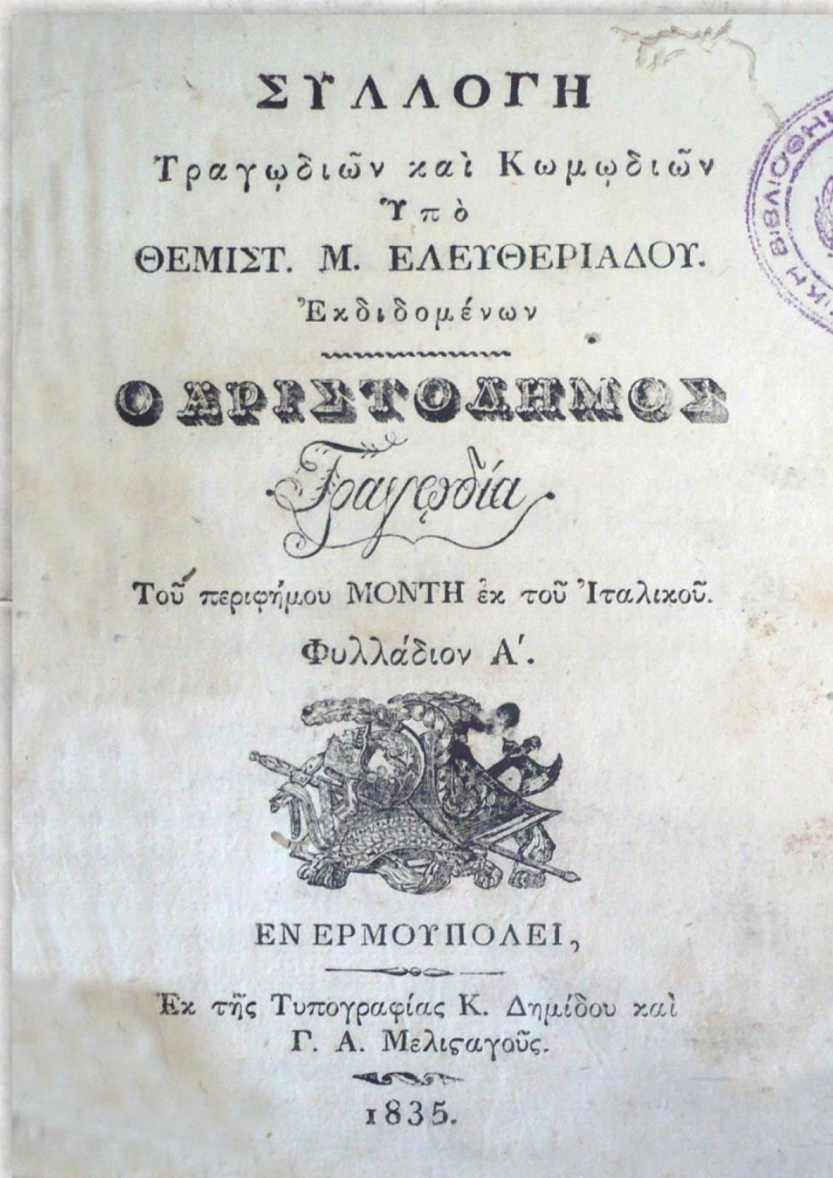
Από 6 Αυγούστου 2015

Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης

ΔΗΜΟΣ ΣΥΡΟΥ-ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ
Η Δημοτική Βιβλιοθήκη και τα ΓΑΚ-Αρχεία Νομού Κυκλάδων

σας καλούν στα εγκαίνια της έκθεσης

Το Συριανό έντυπο (19ος αι.)

Πέμπτη 6 Αυγούστου 2015 και ώρα 20:30
Δημοτική Βιβλιοθήκη Σύρου-Ερμούπολης

Ημέρες και ώρες λειτουργίας από 6-20 Αυγούστου:
Δευτέρα έως Παρασκευή 9:00-14:30 και 19:30-22:00
Σάββατο και Κυριακή 19:30-22:00

Η έκθεση μετά τις 20 Αυγούστου θα είναι προσβάσιμη στο κοινό
τις ώρες λειτουργίας της Βιβλιοθήκης